

II.

VYMEZENÍ A VÝSKYT SKUPIN A JEDNOTLIVCŮ S RIZIKOVÝM JEDNÁNÍM V DÍLČÍCH SOCIÁLNÍCH SVĚTECH A INTERVENCE RELEVANTNÍCH STÁNÍCH A NESTÁTNÍCH ORGANIZACÍ /POKRAČOVÁNÍ.../

Probíraná témata (jednotlivé deviantní skupiny):

Pachatelé a oběti mravnostní kriminality a souvisejících trestných činů a jejich jednání (příklad sexuálního a komerčního sexuálního zneužívání)

(Desátý týden)

Bezdomovci a problematika bezdomovství

(Jedenáctý týden)

**PACHATELÉ A OBĚTI MRAVNOSTNÍ KRIMINALITY A SOUVISEJÍCÍCH
TRESTNÝCH ČINŮ A JEJICH JEDNÁNÍ
(PŘÍKLADY SEXUÁLNÍHO A KOMERČNÍHO SEXUÁLNÍHO ZNEUŽÍVÁNÍ)**

OBSAH:

ÚVOD

**JAKÉ PRÁVNÍ DOKUMENTY SE VZTAHUJÍ K PROBLEMATICE NÁSILÍ A
ZNEUŽÍVÁNÍ V RÁMCI MRAVNOSTIVNÍ KRIMINALITY?**

**JAK JSOU VYMEZENY JEDNOTLIVÉ JEVI ZAHRNUTÉ POD
MRAVNOSTNÍMI TRESTNÝMI ČINY A ČINY SOUVISEJÍCÍMI?**

**SEXUÁLNÍ A KOMERČNÍ SEXUÁLNÍ ZNEUŽÍVÁNÍ DĚTÍ - JAK JE
VYMEZENO A JAKÉ EXISTUJÍ JEHO TYPY A FORMY?**

**JAKÉ JSOU PŘÍČINY A PODMÍNKY VZNIKU KOMERČNÍHO A
SEXUÁLNÍHO ZNEUŽÍVÁNÍ (TJ. JAKÉ JSOU RIZKOVÉ FAKTORY)?**

**JAKÉ JSOU PROJEVY A NÁSLEDKY KOMERČNÍHO A SEXUÁLNÍHO
ZNEUŽÍVÁNÍ?**

**JAK ZÁVAŽNÉ JE (STATISTICKY) KOMERČNÍ A SEXUÁLNÍ ZNEUŽÍVÁNÍ
(V RÁMCI MRAVNOSTNÍ KRIMINALITY) V ČR A VE SVĚTĚ?**

JAKÉ JSOU STRUKTURY KOMERČNÍHO A SEXUÁLNÍHO ZNEUŽÍVÁNÍ?

**JAK LZE KOMERČNÍMU A SEXUÁLNÍMU ZNEUŽÍVÁNÍ ČELIT
(PREVENCE A KOMPENZACE NÁSLEDKŮ SEXUÁLNĚ
ZNEUŽÍVANÝCH OSOB) ?**

LITERATURA

**PACHATELÉ A OBĚTI MRAVNOSTNÍ KRIMINALITY A SOUVISEJÍCÍCH
TRESTNÝCH ČINŮ A JEJICH JEDNÁNÍ
(PŘÍKLADY SEXUÁLNÍHO A KOMERČNÍHO SEXUÁLNÍHO ZNEUŽÍVÁNÍ)**

**ÚVOD ANEB JAKÉ SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVY JSOU V OBLASTI
MRAVNOSTNÍ KRIMINALITY A SOUVISEJÍCÍCH TRESTNÝCH ČINŮ
IDENTIFIKOVATELNÉ?**

**Mravnostními a souvisejícími trestnými činy jsou
dle zákona č. 140/1961 Sb., Trestního zákona**

A. Mravnostní trestné činy

1. Znásilnění = §241
2. Pohlavní zneužívání (v závislosti/ostatní) = §242 odst.2 a §243 / §242
3. Komerční forma sexuálního zneužívání (v závislosti / ostatní) = §242
odst. 2 a §243 / §242 odst. 1, 3 a 4
4. Ostatní pohlavní úchytky = §202
5. Ohrožování mravnosti = §205
6. Ohrožování pohlavní nemocí = §226
7. Ublížení na zdraví pohlavní nemocí (úmyslné / z nedbalosti) = §§221 a 222 /
§§223 a 224
8. Kuplířství = §204
9. Soulož mezi příbuznými = §245
10. Obchodování se ženami = §246
11. Ostatní mravnostní kriminalita = §210

B. Související trestné činy:

12. Únos = §216
13. Omezování a zbavení osobní svobody = §§231 a 232
14. Týrání svěřené osoby = §215
15. Ohrožování mravní výchovy mládeže = §217

Do oblasti násilí a zneužívání lze zahrnout následující sociálně-patologické jevy

Jevy spadající převážně pod mravnostní/s exuální trestnou činnost (mravnostní kriminalitu), týkající se dětí, mládeže i dospělých osob

1. tělesné týrání, zneužívání a zanedbávání
2. duševní a citové týrání, zneužívání a zanedbávání
3. sexuální/pohlavní zneužívání (včetně komerčního sexuálního zneužívání)
4. ohrožování mravnosti a mravní výchovy dítěte
5. kuplířství
6. obchodování se ženami

Tzv. syndrom CAN (Child Abused and Neglect) týkající se výhradně dětí

Syndrom CAN

= velmi složitý syndrom, kterého podstatou je úmyslné ubližování dítěti, které nejčastěji způsobují lidé z blízkého sociálního okolí dítěte
(Dunovský, 1995 In: Taubner, 1996)

Formy a projevy CAN¹

	Aktivní	pasivní
Tělesné týrání, zneužívání a zanedbávání	Tržně zhmožděné rány a poranění bitím zlomeniny, krvácení, dušení otrávení, smrt	Neprospívání, vyhladovění, nedostatky v bydlení, ošacení, ve zdravotnické a výchovné péči
Duševní a citové týrání, zneužívání a zanedbávání	Nadávký, ponižování; strašení, stres, šikana, agrese	Nedostatek podnětů, zanedbanost duševní a citová
Sexuální zneužívání	Sexuální hry, pohlavní zneužití, ohmatávání, manipulace v oblasti erotogenních zón, znásilnění, incest	Exhibice, video, foto, audiopornografie, dítě se účastní sexuálních aktivit dospělých
Münchhausenův syndrom v zastoupení Systémové týrání a zneužívání Organizované týrání a zneužívání Rituální týrání a zneužívání		

Mravnostní kriminalita/mravnostní trestná činnost/sexuální trestná činnost)

- = skupina výše uvedených trestných činů, jejichž typickým obsahem je protiprávní zasahování do sféry svobodného rozhodování o pohlavním styku, mravního a tělesného vývoje
- zabezpečují 4 následující oblasti: morální vztahy ve společnosti – život a zdraví občanů poškozených v důsledku protiprávního jednání e sféře sexuálních vztahů – zdravý vývoj mládeže – dobré mravy v sexuálních vztazích mezi dospělými jedinci
 - jejím cílem je zvýšený zájem společnosti o ochranu děti, mládeže a dospělých osob před všemi negativními vlivy typu sexuální nevázanost
Ochrana mládeže se projevuje při posuzování samotných sexuálních styků s mládeží, kdy je za trestné považováno i takové jednání, které, je mezi dospělými považováno za normální (a je tedy beztrestné)

¹ Dunovský, J., Dytrych, Z., Matějček, Z. (1995). Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě. Praha: Grada.

Proč se zabývat sociálně patologickými jevy v oblasti násilí a zneužívání ?

- Ohrožují převážně
 1. zdraví a život člověka,
 2. svobodu v rozhodování o sexuálních stycích a
 3. mravní vývoj mládeže, jmenovitě:
- Mohou mít za následek
 4. vývojové psychické poruchy,
 5. traumata aj.

Pojmy využívané v oblasti násilí a zneužívání

- Dítě – osoba mladší 18 let pokud nedosáhla zletilosti dříve (Úmluva o právech dítěte z roku 1989 v New Yorku; §216b Trestního zákona),
 - osoba mladší 15 let (Zákon o rodině),
- Mládež – fyzické osoby mladší 18 let
- Mladistvý – trestně-právní pojem spojený s trestní odpovědností, která v případě mladistvého začíná spácháním trestného činu v den, který následuje po dni dovršení 15 let a končí v den dovršení 18 roku života (v narozeninových 15 letech není osoba trestně zodpovědná, v narozeninovém 18 roku je osoba zodpovědná stále jako mladistvá)
- Nezletilý – fyzická osoba, která nedovršila 18 let věku nebo nenabíla zletilosti manželstvím; souvisí s nabitím způsobilosti k právním úkonům, která odpovídá věku nezletilého,
- Pedosexuality – sexualita dospělé osoby s dítětem, která nemusí být podmíněna pedofilií,
- Perverze – zvrácenost v pudovém a citovém životě s důrazem na sexuální chování, které je nepřiměřené a nepřírozené
- Pohlavní/sexuální zneužívání dětí (Rada Evropy, 1999) - “nepatřičné vystavení dítěte pohlavnímu kontaktu, činnosti či chování, což zahrnuje jakékoliv pohlavní dotýkání, styk či vykořisťování kýmkoliv, kdo dítě zneužívá. Takovou osobou může být rodič, příbuzný, přítel, odborný či dobrovolný pracovník či cizí osoba.”; jedná se o zneužití nerovného vztahu mezi dítětem, resp.mladým člověkem a starší nebo silnější (mocnější) osobou,

obvykle dochází k zneužití důvěry dítěte, která má podobu reálného sexuálního aktu, pokusu o sexuální akt anebo vyhrožování sexuálním aktem.

- Komerční sexuální zneužívání dětí (Stockholmský kongres proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání z roku 1996) – použití dítěte pro sexuální účely za peníze nebo odměnu v naturálních mezi dítětem, zákazníkem, prostředníkem nebo agentem a jinými, kdo vydělávají na obchodu s dětmi pro tyto účely.
- Kuplířství - trestný čin, jehož se dopustí ten, kdo jiného zjedná, přiměje nebo svede k provozování prostituce, nebo kdo kořistí z prostituce provozované jiným;
- Obchod s lidmi (dle Protokolu o prevenci, potírání a trestání obchodu s lidmi, zejména ženami a dětmi z 15. prosince 2000 z Palerma, který doplňuje Konvenci OSN oproti mezinárodnímu organizovanému zločinu) – zahrnuje nábor, přepravu, předávání, přechovávání osob pod hrozbou či přímo užitím síly, případně týrání, podvod, únos, zaplacení a přijetí finanční částky, za účelem sexuálního zneužívání, nucené práce, otroctví, nevolnictví nebo odnímání tělesných orgánů.
- Ohrožování mravní výchovy mládeže - trestný čin, jehož se dopustí ten, kdo vydá (byť z nedbalosti), osobu mladší osmnácti let nebezpečí zpustnutí tím, že ji buď
 1. svádí k zahálčivému nebo nemravnému životu,
 2. umožní ji vést zahálčivý nebo nemravný život, nebo
 3. závažným způsobem poruší svou povinnost pečovat o osobu mladší než osmnáct let, nebo ten, kdo umožní, byť i z nedbalosti, osobě mladší než osmnáct let hru na hracím přístroji, který je vybaven technickým zařízením, které ovlivňuje výsledek hry a které poskytuje možnost peněžité výhry (gamblarství – viz závislosti).
- Pornografie – jakýkoliv předmět, zobrazení pohlavních orgánů, pohlavního nebo jiného sexuálního styku, které veřejně, způsobem hrubě urážejícím a zasahujícím do dobrých mravů a obvykle vyvolávajícím pocit studu a ošklivosti, ovlivňuje a podněcuje sexuální pud

- Pornografomanie – nutková potřeba psát anonymní dopisy obscénního obsahu
- Pornolalie, pornolalomanie – pornografoman, který při psaní dopisů či při telefonním hovoru klade důraz na vyslovování obscénních výrazů, klade obscénní dotazy a volaný se při hovoru zpravidla ukájí
- Prostituce – druh podnikání/obchodu, jehož prostředkem je poskytování různých sexuálních služeb jiným osobám za finanční či nefinanční úplatu
- Týrání svěřené osoby - trestný čin, jehož se dopustí ten, kdo týrá osobu, která je v jeho péči nebo výchově

JAKÉ PRÁVNÍ DOKUMENTY SE VZTAHUJÍ K PROBLEMATICE NÁSILÍ A ZNEUŽÍVÁNÍ V RÁMCI MRAVNOSTIVNÍ KRIMINALITY ?

- Čest, lidská důstojnost i osobní svoboda patří mezi základní lidská práva garantovaná všem občanům naší země ústavou. Každé, byť sebemenší, porušení tohoto ustanovení vyvolává opodstatněné pobouření a odpor jak ze strany jednotlivce, jehož se porušení přímo týká, tak i ze strany nejširší veřejnosti.
- Jednou z nejzávažnějších forem útoků na tato lidská práva jsou sexuálně motivované trestné činy, jakožto nejvyšší stupeň pohrdání morálně etickými principy a normami sociálního chování a vzájemného soužití. Jejich společenská nebezpečnost roste nepřímo úměrně k věku obětí - dětí, které jsou pro svůj nízký psychosociální i tělesný stupeň vyzrállosti tou nejzranitelnější složkou lidského společenství.
- Na nutnost podpory a důslednější ochrany dětských práv upozornilo v roce 1989 Valné shromáždění OSN a na podkladě Deklarace o právech dítěte schválilo jedno z nejkompexnějších vymezení práv dítěte - od občanských přes práva politická a ekonomická až k právům sociálním a kulturním. V České republice Úmluva o právech dítěte vstoupila v platnost 6. 2. 1991 a do července roku 1992 ji ratifikovalo 120 států.
- V článku 34 výše zmíněné Úmluvy se hovoří o ochraně dětí před sexuálními zvrácenostmi dospělých, jakými jsou “svádění nebo donucování dětí k jakékoli nezákonné sexuální činnosti, využívání dětí k prostituci nebo k jiným nezákonným sexuálním praktikám za účelem finančního obohacování a využívání dětí v pornografii a při výrobě pornografických materiálů za účelem finančního obohacování.”

A. Právní dokumenty zajišťující osobní svobodu a lidskou důstojnost

1. Listina základních práva a svobod
2. Všeobecné deklarace lidských práv
3. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (New York, 19. 12. 1966)
4. Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

B. Právní dokumenty zabývající se sexuálními právy

- Světová deklarace sexuálních práv (přijata účastníky 13. světového sexuologického kongresu ve španělské Valencii v roce 1997)

1. Právo na sexuální svobodu

Sexuální svoboda zabezpečuje jednotlivcům plné vyjádření jejich sexuálních možností. Přitom trvale vylučuje všechny formy sexuálního nátlaku, vykořisťování a zneužití ve všech životních situacích.

2. Právo na sexuální autonomii, integritu a bezpečnost sexuálního subjektu

Toto právo představuje schopnost činit autonomní rozhodnutí týkající se vlastního sexuálního života v souladu s vlastní osobní a sociální etikou. Také zahrnuje kontrolu a osobní ochranu před jakýmkoliv druhem mučení, mrzačení a násilí.

3. Právo na sexuální soukromí

Zahrnuje právo na osobní rozhodnutí co do intimity chování, pokud neporušuje sexuální práva ostatních.

4. Právo na sexuální rovnost

Upozorňuje na svobodu od všech forem diskriminace bez ohledu na pohlaví, sexuální orientaci, věk, rasu, sociální zařazení, náboženství, nebo fyzické či emoční diskvalifikace.

5. Právo na sexuální potěšení

Sexuální potěšení, včetně autoerotických aktivit, je zdrojem tělesného, duševního a intelektuálního blaha.

6. Právo na vyjádření sexuálních citů

Sexuální projev je více než erotické potěšení ze sexuálního aktu. Jednotlivci mají právo vyjádřit svou sexualitu prostřednictvím komunikace, dotyku, citového vyjádření a lásky.

7. Právo na svobodné sexuální sdužování

Vyjadřuje možnost uzavřít nebo neuzavřít manželství, rozvést se nebo založit jiný typ zodpovědného sexuálního společenství.

8. Právo učinit svobodné a zodpovědné rozhodnutí

Obsahuje právo rozhodnout se zda mít, či nemít děti, počet dětí a intervaly mezi jejich zrozením, dále právo na plnou dostupnost prostředků regulujících plodnost.

9. Právo na sexuální informace založené na vědeckých poznatcích

Právo na sexuální informace, které mají být otevřené, založené na vědeckých a etických poznatcích, šířené vhodným způsobem pro příslušníky všech sociálních skupin.

10. Právo na komplexní sexuální výchovu

Je to celoživotní proces trvající od narození, trvající celý život a ovlivňující všechny společenské instituce.

11. Právo na sexuální zdravotní péči

Sexuální zdravotní péče by měla být dostupná pro prevenci a léčbu všech sexuálních záležitostí, problémů a poruch.

C. Základní mezinárodně právní dokumenty vztahující se ke komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí

1. **Úmluva o právech dítěte (104/1991 Sb.)**, apelující na:
2. **Mezinárodní organizace práce (ILO), Úmluva č. 182 a č. 190 o zákazu a okamžité akci k odstranění nejhorších forem dětské práce.**
3. **Mezinárodní Pakt o ekonomických, sociálních a kulturních právech.**
(120/70 Sb.)
4. **Úmluva o potlačování obchodu s lidmi a využívání prostituce jiných osob.**
5. **Čtvrtá konference o ženách, Peking, 1995, Pekingská deklarace a platforma pro akci**
6. **Dokumenty Světového kongresu proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí ve Stockholmu (1996) - Deklarace a Agenda pro akci.**(měly zásadní význam pro formulování komplexního přístupu k dané problematice)
7. **Evropská konference ke Světovému kongresu ve Stockholmu pořádaná v roce 1998 ve Štrasburku**

JAK JSOU VYMEZENY JEDNOTLIVÉ JEVY ZAHRNUTÉ POD MRAVNOSTNÍMI TRESTNÝMI ČINY A ČINY SOUVISEJÍCÍMI?

Možná kritéria členění mravnostní kriminality (Chmelík a kol., 2003: 19-23)

- Dle **předmětu ochrany**:
 - a. trestné činy zasahující do svobody v rozhodování v pohlavních vztazích (znásilnění a některé formy pohlavního zneužívání),
 - b. trestné činy ohrožující mravní vývoj mládeže (pohlavní zneužívání, ohrožování mravnosti a mravní výchovy mládeže),
 - c. trestné činy zasahující do dobrých mravů v pohlavních vztazích (kuplířství, soulož mezi příbuznými, obchodování se ženami).
- Dle **osoby pachatele** (osoba mladší 15 let, mladší 18 let, osoba přičetná či pohlavně úchylná aj.)
- Dle **způsobu spáchání** (vyspělost pachatele, předmět útoku, vztah mezi pachatelem a obětí):
 - a. trestné činy páchané mezi dospělými/osobami staršími 18 let (znásilnění a aktivity organizovaného zločinu - kuplířství, obchodování se ženami, vydírání, omezování a zbavení osobní svobody)
 - bývají prostředkem nezákonného výtěžku (kapitalizace jednání), které bývá doprovázeno obvykle fyzickým či psychickým násilím či pohrůžkou bezprostředního násilí;
 - b. trestné činy páchané mezi mládeží/osobami mladšími 18 let/obvykle do 15 let či kolem 16 let (pohlavní zneužívání, u kterého je často postrádáno násilí
 - k pohlavnímu styku dochází převážně po vzájemné dohodě, mezi pachatelem a obětí bývá citová vazba/první láska, často za přítomnosti alkoholu potlačujícího bariéry ostychu a bez prokazatelného vědomí pachatele, že oběť je mladší 15 let
 - c. trestné činy páchané na mládeži/osob pod 18 let, často mladších 15 let (bezdotykové až dotykové (i brutální) pohlavní zneužití)
 - tyto násilné činy vykonávané vysoce nebezpečným jednáním pachatele mají výrazný dopad na psychický a fyzický vývoj oběti a zanechávají tak část trvalé následky na zdraví oběti v podobě tělesného či traumatizujícího psychického poškození

- dochází k nim z důvodu fyzické převahy pachatele nad obětí
- mezi obětí a pachatelem často existuje různá forma závislosti (vychovatel a osoba svěřená do péče, učitel a žák apod.)

Dle konkrétních paragrafů zákona č. 140/1961 Sb., Trestního zákona, vymezujeme v sekci zákona „Trestné činy proti lidské důstojnosti“ (Hlava VIII., §§ 241 – 245) jednotlivé mravní trestní činy následovně

Pohlavní zneužívání včetně její komerční formy

§ 242

- (1) Kdo vykoná soulož s osobou mladší než patnáct let nebo kdo takové osoby jiným způsobem pohlavně zneužije, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až osm let.
- (2) Odnětím svobody na dvě léta až deset let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na osobě svěřené jeho doзору, zneužívaje její závislosti.
- (3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví.
- (4) Odnětím svobody na deset až patnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.

§ 243

Kdo zneužívaje závislosti osoby mladší než osmnáct let nebo osoby svěřené jeho doзору, přiměje ji k mimomanželské souloži, nebo kdo takové osoby, zneužívaje její závislosti, jiným způsobem pohlavně zneužije, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.

Kuplířství

§ 204

- (1) Kdo jiného zjedná, přiměje nebo svede k provozování prostituce, nebo kdo kořistí z prostituce provozované jiným, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta.
- (2) Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 za použití násilí, pohrůžky násilí nebo pohrůžky jiné vážné újmy anebo zneužívaje tísně nebo závislosti jiného.
- (3) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,
 - a) získá-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 značný prospěch,
 - b) spáchá-li takový čin jako člen organizované skupiny, nebo
 - c) spáchá-li takový čin na osobě mladší než osmnáct let.
- (4) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 2 na osobě mladší než patnáct let.

Obchodování se ženami za účelem pohlavního styku zákona

§ 246

- (1) Kdo do ciziny nebo z ciziny zláká, najme nebo dopraví jiného v úmyslu, aby ho bylo užito k pohlavnímu styku, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let.
- (2) Odnětím svobody na tři léta až osm let bude pachatel potrestán,
- a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako člen organizované skupiny,
 - b) spáchá-li takový čin v úmyslu získat značný prospěch,
 - c) spáchá-li takový čin na jiném mladším než osmnáct let, nebo
 - d) spáchá-li takový čin v úmyslu, aby jiného bylo užito k prostituci.
- (3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán,
- a) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví, smrt nebo jiný zvlášť závažný následek, nebo
 - b) spáchá-li takový čin v úmyslu získat prospěch velkého rozsahu.

Týrání svěřené osoby = §215

§ 215

- (1) Kdo týrá osobu, která je v jeho péči nebo výchově, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta.
- (2) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,
- a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 zvlášť surovým způsobem nebo na více osobách, nebo
 - b) pokračuje-li v páčání takového činu po delší dobu.

Ohrožování mravní výchovy mládeže = §217

§ 217

(Tato novelizace nabývá účinnosti dne 1.1.2004.)

- (1) Kdo vydá, byť i z nedbalosti, osobu mladší než osmnáct let nebezpečí zpustnutí tím, že
- a) svádí ji k zahálčivému nebo nemravnému životu,
 - b) umožní ji vést zahálčivý nebo nemravný život, nebo
 - c) závažným způsobem poruší svou povinnost pečovat o osobu mladší než osmnáct let,
- bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.
- (2) Kdo umožní, byť i z nedbalosti, osobě mladší než osmnáct let hru na hracím přístroji, který je vybaven technickým zařízením, které ovlivňuje výsledek hry a které poskytuje možnost peněžité výhry, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo peněžítým trestem nebo zákazem činnosti.
- (3) Odnětím svobody na šest měsíců až pět let bude pachatel potrestán,
- a) spáchal-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 ze zavrženíhodné pohnutky,
 - b) pokračuje-li v páčání takového činu po delší dobu,
 - c) spáchal-li takový čin opětovně, nebo
 - d) získal-li takovým činem značný prospěch.
- (1) Kdo vydá, byť i z nedbalosti, osobu mladší než osmnáct let nebezpečí zpustnutí tím, že
- a) umožní jí vést zahálčivý nebo nemravný život, nebo
 - b) svádí ji k zahálčivému nebo nemravnému životu,
- bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.
- (2) Odnětím svobody až na jeden rok nebo peněžítým trestem bude pachatel potrestán, umožní-li, byť i z nedbalosti, osobě mladší než 18 let hru na hracích přístrojích, které jsou vybaveny technickým zařízením, které ovlivňuje výsledek hry a které poskytuje možnost peněžité výhry.

V ZAHRANIČÍ JE MRAVNOSTNÍ KRIMINALITA SPOJOVÁNA SE SEXUÁLNÍM NÁSILÍM.

Jak je definováno násilí (WHO, 2002:5) ?

= The intentional use of physical force or power, threatened or actual, against oneself, another person, or against a group or community, that either results in or has a high likelihood of resulting in injury, death, psychological harm, maldevelopment or deprivation.

Co je to sexuální násilí (WHO, 2002: 149) ?

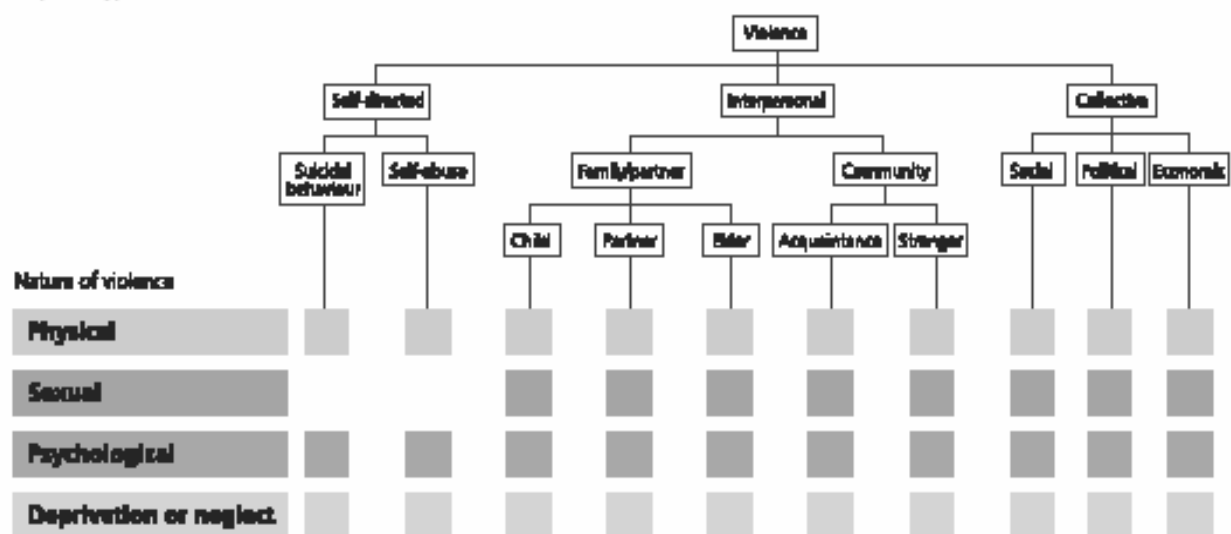
- = "any sexual act, attempt to obtain a sexual act, unwanted sexual comments or advances, or acts to traffic a person's sexuality, using coercion, threats of harm or physical force, by any person regardless of relationship to the victim, in any setting, including but not limited to home and work"
- encompasses physically forced or otherwise coerced sex, attempts at coerced sex, assault with a sexual organ, sexual harassment including sexual humiliation, forced marriage or cohabitation including marriage of children, forced prostitution and trafficking in women, forced abortion, denial of the right to use contraception or protect self from disease, and acts of violence against women's sexuality such as female genital mutilation and social virginity inspections
 - can occur: 1. between family members and intimates, and between acquaintances and strangers, 2. throughout the life cycle, from infancy to old age , and involves women and men, both as victims and as perpetrators
 - it affects both sexes, it is most frequently perpetrated by boys and men towards girls and women

OBLASTI NÁSILÍ ZKOUMANÉ WHO (DLE WORLD REPORT ON VIOLENCE AND HEALTH, 2002: XX-I)

1. Youth violence
2. **Child abuse and neglect by parents and other caregivers**
3. Violence by intimate partners/violence by men against their female partners
4. Abuse of the elderly/by family members/elder abuse/granny battering
5. Sexual violence
6. Self-directed violence/suicide and self-mutilation
7. Collective violence

FIGURE 1.1

A typology of violence

ZDROJ: WHO (2002:7)

Statistická závažnost násilí

- the true extent of sexual violence is unknown
- available data reviewed for the World Report on Violence and Health suggests that one in five women may experience sexual violence by an intimate partner in their lifetime
- in national studies on sexual violence conducted in Canada, Finland, Switzerland, Great Britain, and the United States of America, between 2% and 13% of women report being the victim of either an attempted or completed rape by a partner in their lifetime
- in smaller population-based studies, for example in London, England, Guadalajara, Mexico, and the Midland Province in Zimbabwe, the reported rate is higher at about 25%
- For many women, sexual violence begins in childhood and adolescence and can take place in a variety of contexts including the home, school, and the community
- studies conducted in diverse places such as Cameroon, Caribbean, Peru, New Zealand, South Africa, and Tanzania find high rates of reported forced sexual initiation
- different studies have found a range from 7.4% to 46% of adolescent women, and 3.6% to 20% of adolescent men who have reported sexual coercion at the hands of family members, teachers, boyfriends, or strangers
- sexual violence has significant health consequences, including suicide, PTSD, other mental illnesses, unwanted pregnancy, sexually transmitted diseases, HIV/AIDS, self-inflicted injuries, and, in the case of child sexual abuse, adoption of high risk behaviours such as multiple sexual partners and drug use.

SEXUÁLNÍ A KOMERČNÍ SEXUÁLNÍ ZNEUŽÍVÁNÍ DĚTÍ

VYMEZENÍ SEXUÁLNÍHO/POHLAVNÍHO ZNEUŽÍVÁNÍ

Zdravotní komise Rady Evropy (1992):

“nepatřičné vystavení dítěte pohlavnímu kontaktu, činnosti či chování, což zahrnuje jakékoliv pohlavní dotýkání, styk či vykořisťování kýmkoliv, kdo dítě zneužívá. Takovou osobou může být rodič, příbuzný, přítel, odborný či dobrovolný pracovník či cizí osoba.”

(In: Martinková M. (1994). Špatné zacházení s dětmi a mladistvými v rodině - některé současné přístupy a vymezování pojmů. Čs. psychologie č. 6, s. 527)

WHO (2002: 59):

‘Child abuse or maltreatment constitutes all forms of physical and/or emotional ill-treatment, sexual abuse, neglect or negligent treatment or commercial or other exploitation, resulting in actual or potential harm to the child’s health, survival, development or dignity in the context of a relationship of responsibility, trust or power.’

The definition covers a broad spectrum of abuse: — physical abuse; — sexual abuse; — emotional abuse; — neglect

Lawsonovo (1993) pojetí pohlavního zneužívání sestávající z pěti kategorií sexuálně nevhodného chování rodičů (či jiných osob) obou pohlaví:

1. “rafinované pohlavní zneužívání (subtle abuse)” - jde o chování sloužící k uspokojení emočních a sexuálních potřeb rodiče na úkor dítěte. Toto chování, které nemusí být úmyslně sexuální, neobsahuje fyzický nátlak a často ani nemá formu kontaktní (dítě spí s rodičem v posteli).
2. “svádivé pohlavní zneužívání (seductive abuse)” - je to vědomá nepřiměřená sexuální stimulace dítěte např. formou ukazování pornografie či nevhodnou slovní produkcí, která může být ze strany dítěte vnímána dokonce jako příjemná.
3. “perverzní pohlavní zneužívání (perversive abuse)” - jedná se o chování, jehož účelem je zeslabení a ponížení sexuality dítěte, které je navíc často doplněno i jinými formami psychického a emočního týrání (nucení chlapce nosit dívčí oblečení).
4. “zjevné (otevřené) pohlavní zneužívání (overt sexual abuse)” - je to uspokojení sexuálních potřeb rodiče prostřednictvím dítěte. Jde o zjevný sexuální kontakt doprovázený hrozbou či donucením (polibky, osahávání, pohlavní styk).

5. “sadistické pohlavní zneužívání (sadistic sexual abuse)” - jde o chování zaměřené na psychické a zejména fyzické zranění dítěte s úmyslem poškodit ho.

VYMEZENÍ KOMERČNÍHO SEXUÁLNÍ ZNEUŽÍVÁNÍ DĚTÍ

- = použití dítěte pro sexuální účely výměnou za peníze nebo za odměnu v naturálních mezi dítětem, zákazníkem, prostředníkem nebo agentem a jinými, kdo vydělávají na obchodu s dětmi pro tyto účely.

Formy komerčního sexuální zneužívání dětí

1. obchodování s dětmi

- „...obchodování je nelegální a utajované převážení osob přes státní hranice...se záměrem jejich přinucení k sexuálně a ekonomicky vykořisťujícím činnostem, které přinášejí zisky zprostředkovatelům, obchodníkům, zločineckým syndikátům. S ním jsou těsně spojené následující nelegální aktivity: nucená domácí práce, falešné sňatky a vnucené adopce” (dle OSN, 1994)

2. dětská prostituce

- „...zjednání nebo nabízení služeb dítěte k provádění sexuálních aktů za peníze nebo jakoukoli jinou odměnu... .”

3. dětská pornografie

- = zobrazení dětských pohlavních orgánů, pohlavního nebo jiného sexuálního styku s dítětem nebo mezi dětmi
- „...jakýkoli obrazový nebo textový materiál, který používá děti v sexuálním kontextu”, přičemž obrazová pornografie je definována jako: „...zobrazení dítěte při výslovné sexuální činnosti, skutečné nebo simulované nebo vystavování pohlavních orgánů pro sexuální uspokojení uživatele; zahrnuje výrobu, rozšiřování nebo používání takového materiálu” zvuková pornografie je definována jako: „...používání jakýchkoli zvukových prostředků užívajících dětský hlas, skutečný či simulovaný za účelem sexuálního uspokojení uživatele, zahrnuje výrobu, rozšiřování nebo používání takového materiálu.”

Typy sexuálního zneužívání (a zanedbávání) dle WHO

Manifestations of child abuse and neglect

Injuries inflicted by a caregiver on a child can take many forms. Serious damage or death in abused children is most often the consequence of a head injury or injury to the internal organs. Head trauma as a result of abuse is the most common cause of death in young children, with children in the first 2 years of life being the most vulnerable. Because force applied to the body passes through the skin, patterns of injury to the skin can provide clear signs of abuse. The skeletal manifestations of abuse include multiple fractures at different stages of healing, fractures of bones that are very rarely broken under normal circumstances, and characteristic fractures of the ribs and long bones.

The shaken infant

Shaking is a prevalent form of abuse seen in very young children. The majority of shaken children are less than 9 months old. Most perpetrators of such abuse are male, though this may be more a reflection of the fact that men, being on average stronger than women, tend to apply greater force, rather than that they are more prone than women to shake children. Intracranial haemorrhages, retinal haemorrhages and small "chip" fractures at the major joints of the child's extremities can result from very rapid shaking of an infant. They can also follow from a combination of shaking and the head hitting a surface. There is evidence that about one-third of severely shaken infants die and that the majority of the survivors suffer long-term consequences such as mental retardation, cerebral palsy or blindness.

The battered child

One of the syndromes of child abuse is the "battered child". This term is generally applied to children showing repeated and devastating injury to the skin, skeletal system or nervous system. It includes children with multiple fractures of different ages, head trauma and severe visceral trauma, with evidence of repeated infliction. Fortunately, though the cases are tragic, this pattern is rare.

Sexual abuse

Children may be brought to professional attention because of physical or behavioural concerns that, on further investigation, turn out to result from sexual abuse. It is not uncommon for children who have been sexually abused to exhibit symptoms of infection, genital injury, abdominal pain, constipation, chronic or recurrent urinary tract infections or behavioural problems. To be able to detect child sexual abuse requires a high index of suspicion and familiarity with the verbal, behavioural and physical indicators of abuse. Many children will disclose abuse to caregivers or others spontaneously, though there may also be indirect physical or behavioural signs.

Neglect

There exist many manifestations of child neglect, including non-compliance with health care recommendations, failure to seek appropriate health care, deprivation of food resulting in hunger, and the failure of a child physically to thrive. Other causes for concern include the exposure of children to drugs and inadequate protection from environmental dangers. In addition, abandonment, inadequate supervision, poor hygiene and being deprived of an education have all been considered as evidence of neglect.

JAKÉ JSOU PŘÍČINY A PODMÍNKY VZNIKU KOMERČNÍHO A SEXUÁLNÍHO ZNEUŽÍVÁNÍ (TJ. JAKÉ JSOU RIZKOVÉ FAKTORY)?

Pachatelé komerčního a sexuálního zneužívání

Dle frekvence jednání rozlišujeme (netýká se ve všech případech trestné činnosti páchané na mládeži):

- pachatelé dopouštějící se příležitostně trestného činu, kteří jsou bez větší motivace
- pachatelé dopouštějící se cílevědomě, promyšleně či organizovaně, kdy motivem je uspokojení základních potřeb či zisk
- patologicky zaměřením pachatelé se sexuální či jinou úchylkou
(a. na objekt zaměřením devianti – pedofile, fetišismus, transvestitismus;
b. deviace v jednání – voyeurismus, exhibicionismus, frotérství, fušerství, patologická sexuální agresivita, agresivní sadismus, sadismus a masochismus aj.)

Dle příčin jednání rozlišujeme:

- Pachatelé trpící určitou formou sexuální deviace, převážně recidivující pachatelé,
- Osoby se sexuální nedostatečností, často vyššího věku,
- Osoby, na kterých je oběť závislá (otec dětí, vychovatel, pedagog, zastírající své aktivity často zastrčováním a citovým vydíráním

Oběti komerčního a sexuálního zneužívání

Ohroženými skupinami dětí jsou (blíže Horáková, 1998: 10-1):

- mentálně retardované děti
- psychicky deprivované děti
- často nemocné děti
- všechny děti, které nemají potřebné znalosti o svém těle a sexualitě
- děti, jejichž matky nejsou z různých důvodů často doma či si dětí nevšímají

JAKÉ JSOU PROJEVY A NÁSLEDKY KOMERČNÍHO A SEXUÁLNÍHO ZNEUŽÍVÁNÍ?

Projevy sexuálního zneužívání ve formě emočních reakcí a změn chování

Täubner V. 1996: 25-9, Horáková, 1998:15-19

- stigmatizace; v případě zneužití rodičem nebezpečí ostudy a hanby z prozrazení,
- potlačování příjemných pocitů při chtěném pozdějším pohlavním styku z důvodu strachu z represe,
- izolace dítěte od života dětí a současné zviditelnění dítěte,
- ambivalentní pocity spojené s nejistotou a bezmocí.

Syndrom dětskému přizpůsobení se pohlavnímu zneužití

Täubner V. 1996:28, Macík s. 17

Následky SZ závisí na :

- intenzitě vztahu mezi dítětem a dospělým,
- způsob zneužívání,
- doba, po kterou je dítě zneužíváno,
- sociální prostředí, ve kterém se SZ děje,
- věk,
- fyzické a psychické dispozice dítěte

Následky sexuálního zneužívání - 4 oblasti dle Finkelhor (1984)

Täubner V. 1996:33,

- traumatická sexualizace – nepřiměřené sexuální chování a prožívání vzhledem k věku dítěte s důsledky ve vytváření nepřeměřených dovedností, zvyků, vědomostí a postojů dítěti,
- stigmatizace – dítě s cítí poznamenaným, jinak než ostatní děti,
- zrada/ve svých emocionálních potřebách – týká se rozčarování z dřívější lásky a sympatií prožívaných vůči blízkému pachateli před provedením SZ,
- bezmocnost ze SZ vykonaného/-návaného proti vůli dítěte

ZDROJE DAT A PROBLÉMY, KTERÉ S NIMI SOUVISEJÍ

Problémy se zdroji dat

- Obecně lze získat údaje o sexuálním a komerčním sexuálním zneužíváním (platí zvláště pro CAN) získat z:
 1. úředních statistik,
 2. případových studií či
 3. populačních průzkumů
- Úřední statistiky odkrývají málo ohledně modelů zneužívání, neboť
 1. v mnoha státech světa neexistují právní či sociální systémy zodpovědné za zpravování o CSA,
 2. existují odlišné právní a kulturní definice zneužití a zanedbání u jednotlivých států,
 3. u úřadů s povinnou registrací případů CAN existuje pouze málo případů skutečně provedených CAN
- specifická výběrová šetření se mohou odlišovat nejen s ohledem na odlišné definice zneužití, ale díky tomu, že některé výzkumy se zaměřují na děti, jiné na adolescenty a jiné na dospělé

Zdroje dat

- v ČR jsou data a o sexuálním zneužívání shromažďována:
 - a. Policií ČR na základě a1. ohlášení pohlavního zneužívání samotnou obětí či jejím příbuzným, známým nebo osobu neznámou; a2. náhodným či cíleným vlastním zjištěním policie či a3. přiznáním pachatele (týká se výhradně CSA);
 - b. na základě specifických výběrových šetření převážně občanských sdružení a nadací (Linka bezpečí Nadace Naše dítě, Dětské krizové centrum, La Strada ČR, Rozkoš bez rizika, Mezinárodní organizace pro migraci v Praze, Dětské krizové centrum, Nadace naše dítě aj. – týká se sexuálního i komerčního sexuálního zneužívání);
- v zahraničí se problematikou komerčního a sexuálního zneužívání zabývá:
 - WHO
 - ECPAT International - a network of organisations and individuals working together to eliminate the commercial sexual exploitation of children.

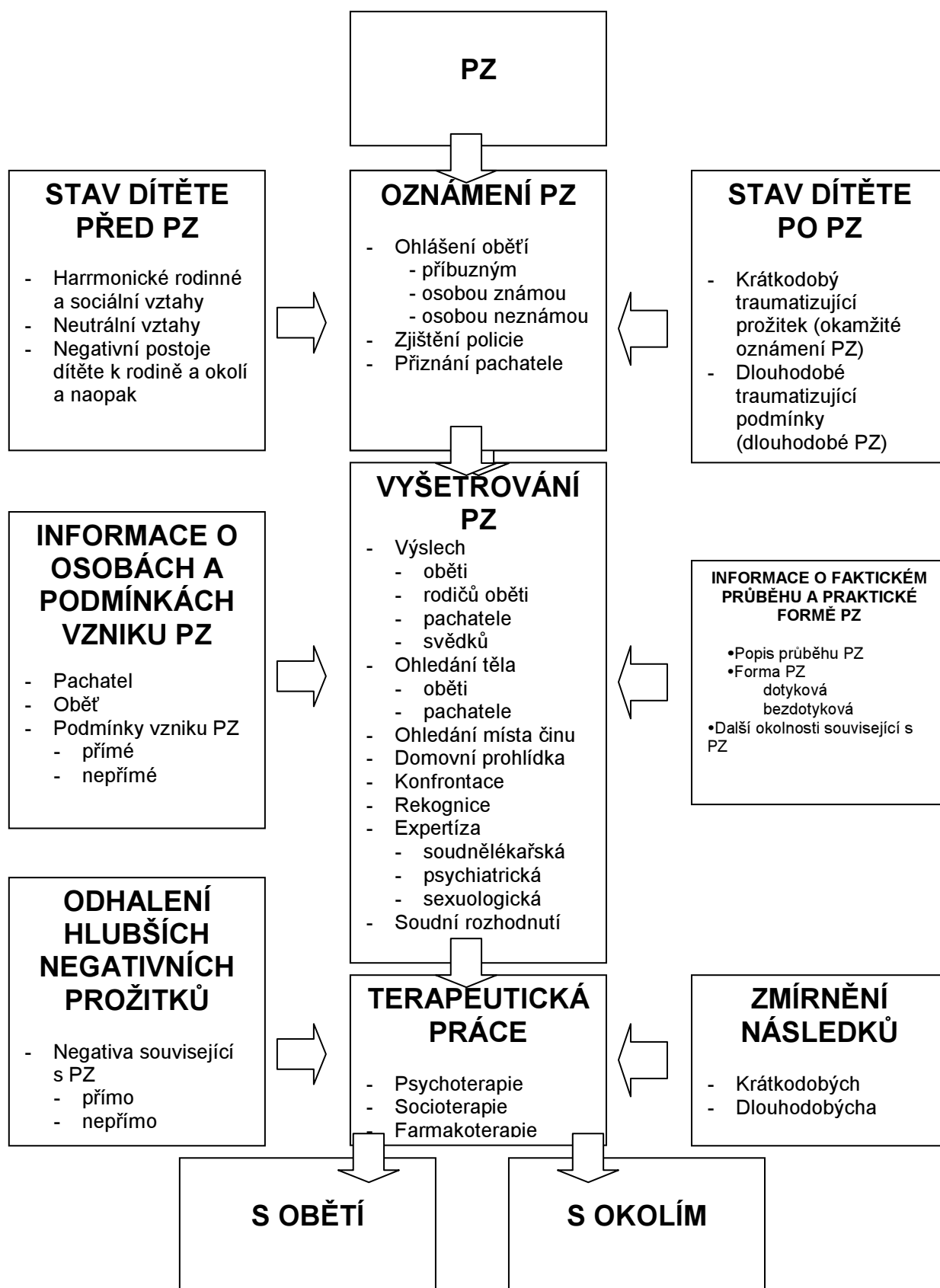
- It seeks to encourage the world community to ensure that children everywhere enjoy their fundamental rights free from all forms of commercial sexual exploitation
- Mezinárodní organizace pro migraci (IOM) - mezinárodní organizace, která aktivně působí v oblasti migrace a realizuje migrační programy například v oblastech nelegální migrace, obchodu s lidmi, pracovní migrace, zahraniční rozvojové pomoci, apod.
 - AFRO – to identify child sexual abuse and sexual trafficking; they are helping countries develop national plans to address these problems, and providing technical support to strengthen the health and forensic response to these types of sexual violence
 - Save the children, Anti-Slavery aj.

STATISTICKÉ ÚDAJE O KOMERČNÍM SEXUÁLNÍM ZNEUŽÍVÁNÍ

- Určitými údaji o výskytu komerčního sexuálního zneužívání dětí disponují pouze některé nevládní organizace (Národní plán boje proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání, 2000):
 1. Linka bezpečí Nadace Naše dítě
 2. Dětské krizové centrum
 3. La Strada ČR
 4. Rozkoš bez rizika o.s.
- U většiny případů týkajících se komerčního sexuálního zneužívání dětí nejsou informace, které podávají nevládní organizace kompetentním institucím dostačující k vykonání příslušných opatření.

JAK LZE KOMERČNÍMU A SEXUÁLNÍMU ZNEUŽÍVÁNÍ ČELIT ?

Jednotlivé fáze vzniku a řešení pohlavního zneužívání (PZ) dle Horákové (1998)

OBSAH:

- ÚVOD ANEB PROČ VLASTNĚ ZKOUMAT FENOMÉN BEZDOMOVSTVÍ ?
CO JE TO BEZDOMOVSTVÍ A KDO JE BEZDOMOVEC?
JAKÉ TYPY BEZDOMOVSTVÍ (BEZDOMOVců) ROZEZNÁVÁME A JAKÉ
OSOBY JSOU BEZDOMOVSTVÍM VLASTNĚ OHROŽENÉ?
JAKÉ JSOU PŘÍČINY VZNIKU (MOTIVY) BEZDOMOVSTVÍ A JAKÉ JSOU
RIZKOVÉ FAKTORY BEZDOMOVSTVÍ ?
JAKÉ JSOU PROBLÉMY BEZDOMOVSTVÍ/BEZDOMOVců ?
JAK ZÁVAŽNÉ JE (STATISTICKY) BEZDOMOVSTVÍ V ČR A VE SVĚTĚ ?
JAKÉ JSOU STRUKTURY BEZDOMOVSTVÍ ?
JAK LZE BEZDOMOVSTVÍ ČELIT**
- 1. JAKÝ JE POSTOJ STÁTNÍCH A NESTÁTNÍCH INSITUCÍ
K PROBLEMATICE BEZDOMOVSTVÍ ?,**
 - 2. JAKÉ JE LEGISLATIVNÍ ZABEZPEČENÍ BEZDOMOVSTVÍ V
SYSTÉMU ČESKÉ SOCIÁLNÍ POLITIKY ?**
 - 3. JAK LZE BOJOVAT PROTI BEZDOMOVSTVÍ ?**
- LITERATURA**

CO JE TO BEZDOMOVSTVÍ A KDO JE BEZDOMOVEC?

- V právu ČR se nevyskytuje (Jednoznačná definice pojmů bezdomovectví a bezdomovec by měla vést k ustanovení instituce odpovědné za vytváření nástrojů a poskytování prostředků k omezení tohoto negativního společenského jevu (Lux et al 2003, Obadalová, 2002).
- v právu mezinárodním je bezdomovcem převážně cizinec, žijící na území daného státu bez povolení úřadů a bez státní příslušnosti (tedy „občan bez přístřeší“)².
- V rámcí EU je debatováno o sjednocení vnímání a definování bezdomovství, které by mělo plnit několik funkcí (právní užitečnou k financování, integrační pro sociální služby, bydlení pro poskytovatele služeb a výzkumnou důležitou pro empirický a teoretický výzkum). Definice, která splňuje všechny funkce je³:
 - Lidé v situaci akutního bezdomovství jsou všichni lidé či domácnosti žijící bez soukromého domova
 - Lidé ohrožení akutním bezdomovstvím jsou všichni lidé či domácnosti přímo ohrožené ztrátou soukromého domova
 - lidé vyloučení z bydlení jsou všichni lidé žijící v různých formách vyloučeného ubytování jako je přelidnění, špatná kvalita bydlení, oblasti městské deprivace

² Heczková, E., Heczek S. (2004). Bezdomovci a my. Internetový časopis Getsemany, č. 4, <http://www.getsemany.cz/index.asp?c=261>

³ Spech-Killter, T. (2002). Homelessness and Numbers: between Fact and Fiction. Homeless in Europe. Spring.

Definice bezdomovství

„Bezdomovectví je nedostatek vlastního, trvalého a přiměřeného obydlí. Bezdomovci jsou ti lidé, kteří nejsou schopni získat vlastní, trvalé a přiměřené obydlí, nebo si nejsou schopni takové obydlí udržet kvůli nedostatku finančních prostředků nebo jiným sociálním bariérám.“

(= evropská definice bezdomovství zahrnuje mezi bezdomovce také občany, kteří žijí v nevyhovujících podmínkách, v přeplněných bytech, s vysokým rizikem ztráty obydlí)

FEANTSA: Summary from a seminar on homelessness in Europe: Olomouc 4. 3. 1998, Naděje, 1998

„...je to někdo, kdo ztratil nebo opustil svůj domov, svůj byt, své ubytování, kdo neumí vyřešit komplikované problémy a hledá nebo přijímá pomoc od sociálních pracovníků, města, dobrovolných organizací
→ Je riskantní díky nebezpečí vyloučení někoho, kdo je jakkoli marginální + zahrne všechny služby na sociálním poli (p.36) + opomíjela by bezdomovce skryté či potenciální“

Hradecká, V., Hradeký, I. (1996). Bezdomovectví – extrémní vyloučení, Praha: o.s. Naděje.

„Bezdomovec je jedinec, který nemá dostatek stálého, pravidelného a adekvátního nočního obydlí, včetně dětí a mladistvých, kteří: sdílí ubytování v důsledku ztráty bydlení či ekonomického strádání; žijí v motelech, hotelech, přívěsech v parcích či kampech z důvodu nedostatku adekvátního bydlení; žijí nouzových či přechodných ubytovnách; jsou opuštěni v nemocnicích; vyžadují pěstounskou péči; žijí v autech, parcích, veřejných prostorech, opuštěných budovách, podstandardních obydlích či na autobusových či vlakových zastávkách; děti a mladiství, kteří mají primární noční obydlí, které je veřejným či soukromým prostorem, který není plánován k pravidelnému ubytování; kočovné děti, které lze označit za bez domova, protože žijí v podmínkách uvedených výše.“

Children and Youth Experiencing Homelessness Have the Right to a Free, Appropriate Public Education.

Projevy (faktory) bezdomovství

- absence střechy nad hlavou – spaní na ulici či jiných veřejných místech,
 - absence domova - život v instituci nebo v dlouhodobém či krátkodobém podnájmu nebo ubytovnách různého typu,
 - nejisté bydlení – squaw, bydlení bez smlouvy
-
- lidé bez střechy nad hlavou jsou lidmi v rozličných životních situacích, kteří mají nouzové ubytování na kratší či delší dobu, jsou tedy lidmi s nejistým ubytováním

Charakter bezdomovství

- je jí nouze a chudoba, která je přítomna u marginální části našeho obyvatelstva,
- vyvolává negativní emoční projevy jakožto projev stereotypního chování veřejnosti
- je součástí sociálního procesu, důsledkem kontinuálních sociálních a ekonomických sil,
- je relativní k obecným standardům a podmínkám společnosti jako takovým
- mělo by být posuzováno ve svých příčinách nežli v důsledcích, v prevenci než v represí

JAKÉ TYPY BEZDOMOVSTVÍ (BEZDOMOVců) ROZEZNÁVÁME A JAKÉ OSOBY JSOU BEZDOMOVSTVÍM VLASTNĚ OHROŽENÉ?

Typy bezdomovství

- zjevné bezdomovství – týká se osob, které jsou nejviditelnější – jedinci žijící na ulicích, na nádražích, vyhledávající ubytování v zimních noclehárnách, azylových domech, v noclehárnách připravených městy či charitativními organizacemi. Vyvolávají u veřejnosti pocity bezradnosti, mohoucnosti přání „zrušit“ to, co je považováno za problém. Souvisí s extrémním nedostatkem peněz a prostředků, i vhodných příležitostí; tyto osoby mez domova ztrácejí vazby se svými rodinami, k administrativě; vyžadují naučení se elementárním normám kolektivního života, bydlení a resocializaci. Nečastěji vyhledávají nádraží jako místo s dostupnými ekonomickými asociálními zdroji.
- skryté bezdomovství, - jedná se jednak o osoby bez přístřeší, kteří se z nějakého jen jim známého důvodu neobracejí na veřejné nebo
- charitativní služby, aby našli nocleh a jednak osoby, které využívají jiné formy pomoci (např. ubytování u přítele či příbuzných, bydlení ve squatech, sklepích, domech určených k demolici, ve starých automobilech, kontejnerech, výměnících či ve stanech). „Oficiální“ ubytování využívají jen zřídkakdy a jen po krátkou dobu.
- potenciální bezdomovství. – jsou osobami, jejichž potřeby jsou úřadům buď neznámé či známé pouze částečně. Žijí v tíživých životních situacích, v obavě o ztrátu bytu, čelí rodinným konfliktům a pod.

Dle EU 10% populace Evropy žije v domech provizorních, zchátralých, určených k demolici, Jedná se převážně o osoby čekající na propuštění z různých ústavů, vězení, DD, migranty apod.

Skupiny bezdomovců (obecně)

- osoby, které prošli nějakým nápravným zařízením a po návratu zjistili, že se nemají kam vrátit - nemají kde bydlet, jsou bez práce a bez prostředků a často také bez přátel, kteří by jim podali pomocnou ruku,
- cizí státní příslušníci, kteří se obtížně adaptují v novém prostředí.
- osoby mající problémy s alkoholem, gamblerstvím a jinými závislostmi,
- osoby různě tělesně či duševně handicapované,
- jedinci, kteří vedli dlouhá léta normální život, chodili do zaměstnání, měli byt a třeba i rodinu, ale potom se shodou různých okolností ocitli bez domova a bez práce.

Skupiny bezdomovců dle FEANTSy

1. Rooflessness / osoby bez přístřeší – je nejčastějším typem bezdomovství (Those without shelter of any kind, for instance, people who are sleeping rough, newly arrived immigrants, and victims of fire and floods),
2. Houselessness / osoby bez obydlí - (Those living in emergency and temporary accommodation provided for homeless people, such as night shelters, hostels and refuges and households staying in B&B hotels and other places which are unsuitable as long stay accommodation),
3. Living in insecure accommodation / osoby žijící v nejistém ubytovacím zařízení - (Those with insecure or impermanent tenures, with only a short-term permission to stay and with no right or interest to remain in the accommodation - for example, those staying with friends or relatives on a temporary basis, tenants under notice to quit, and squatters),
4. Living in inadequate accommodation / osoby žijící v neadekvátním ubytovacím zařízení - (Those who fall into the definition of 'intolerable' housing circumstances in legislation, plus - those threatened with, or experiencing, domestic violence, and - concealed households - those involuntarily sharing accommodation on a long-term basis because they cannot secure separate housing).

Bezdomovstvím jsou nejvíce ohrožené osoby zdravotně a/nebo sociálně handicapované - jmenovitě se jedná o:

- dlouhodobě nezaměstnaní,
- mládež, která se nedovede hospodářsky uchytit,
- osoby s tělesným, smyslovým a mentálním postižením,
- rodiny s nemocným členem, o kterého pečují,
- nestabilní rodiny,
- staří lidé,
- ženy (jako projev společenské diskriminace),
- příslušníci národnostních a sociálních menšin (cikáni uprchlci, migranti, přesídlenci)

JAKÉ JSOU PŘÍČINY VZNIKU (MOTIVY) BEZDOMOVSTVÍ A JAKÉ JSOU RIZKOVÉ FAKTORY BEZDOMOVSTVÍ ?

Zdroje bezdomovství lze spatřovat

Makrosociálně - v celospolečenských změnách, které se projevují mj. koncentrací lidí a chudoby ve městech. Současné sociální a hospodářské podmínky v Evropě i u nás mají tendenci vylučovat určité skupiny osob z životních příležitostí.

Mikrosociálně - kořeny společenského vyloučení je možné spatřovat přímo v rodinách, kdy život dítěte je spojen s nepřírozenými podmínkami socializace (hrozí zde společenské vyloučení v dospělosti).

Za příčiny (motivy) bezdomovství lze považovat

- ztrátu zaměstnání či bydlení,
- nedostatek finančních prostředků či zadluženost,
- nedostatek cenově dostupného bydlení,
- rozvod či rozchod kohabitujících partnerů,
- týrání a sexuální zneužívání,
- odchod z ústavních a nápravných institucí (dětských domovů, z vězení),
- osamělost v důsledku smrti partnera,
- mentální retardace, fyzické či duševní onemocnění,
- různé závislosti (alkoholismus, drogy, gamblarství), uprchlictví, migrace

Za rizikové skupiny a jednotlivce lze považovat:

- neúplné rodiny (jeden z rodičů zcela chybí),
- rekonstruované rodiny (opakovaná manželství těchž rodičů),
- neformální rodiny vyznačující se partnerskou nestálostí (a kdy dítě strádá láskou),
- dětské domovy,

- děti ulice, kdy ulice je považována dítětem za jeho domov, žije mimo společnost dospělých,
 - děti na ulici, kdy dítě se pravidelně stýká s rodinou, na noc se vrací domů, ale většinu dnů tráví mimo domov na veřejných prostranstvích,
 - závislost na alkoholismu, drogách, výherních automatech (p.33)
- Nebezpečí se umocňuje při kumulaci rizikových faktorů.

Vznik bezdomovství v ČR

- před rokem 1989 bylo bezdomovství eliminováno tím, že kdo nepracoval či se trvale nezdržoval v místě bydliště, byl trestně stíhán za příživnictví
- po roce 1989 došlo ke zrušení trestnosti příživnictví. Na rozšíření bezdomovství měla vliv zahraniční migrace, amnestovaní vězni či lidé, kteří z různého důvodu ztratili byt. Převážně se jedná o lidi se slabou, lehce ovlivnitelnou osobností, často handicapované tělesně, duševně, věkem, nízkým vzděláním, sociálním původem či frustrací z dětství (Hradecká, Hradecký, 1996: 19)
- pyrofobie u bezdomovců – chorobná obava z jednání před úřady a institucemi

JAKÉ JSOU PROBLÉMY BEZDOMOVSTVÍ/BEZDOMOVců ?

Největšími problémy bezdomovců jsou:

- nemají domov,
- chybí jim rodinné zázemí,
- mnozí trpí velkou osamělostí.
- jsou obtížně zaměstnatelní, živí se příležitostnými brigádami, žebráním a pod,
- Nemají nárok (díky absenci trvalého bydliště) na podporu v nezaměstnanosti či na sociální dávky,
- Mají špatný zdravotní stav a nemají nárok na zdravotní pojištění
Téměř 90 % českých bezdomovců trpí nějakou chorobou či postižením. Většina z nich navíc trpí nedostatkem kvalitní stravy a nedostatečnou hygienou.
- problém negativního vztahu běžných občanů k bezdomovcům.

JAK ZÁVAŽNÉ JE (STATISTICKY) BEZDOMOVSTVÍ V ČR A VE SVĚTĚ ?

Zdroje dat

- v ČR jsou prováděna specifická výběrová šetření převážně občanských sdružení (Naděje, Armáda spásy, Arcidiecézní charita), výzkumných agentur (IVVM, Amasia, v současnosti probíhá u IZPE=Institut zdravotní politiky a ekonomiky) či státních institucí (VÚPSV)
- v zahraničí se problematikou bezdomovství zabývá:
 - v Evropě - evropský svaz národních organizací pracujících s bezdomovci **FEANTSA** (Evropan Federation of National Organzations Working with the Homeless, v případě Francie la Fédération Européenne d'Associations Nationales Travaillant avec les Sans-Abri)
 - v USA – **United States Interagency Council on Homelessness** fungujících v 10 lokalitách spojených států a **National Alliance to End Homelessness** (www.endhomelessness.org)

viz Sčítání bezdomovců Praha 2004

JAK LZE BEZDOMOVSTVÍ ČELIT (JAKÝ JE POSTOJ STÁTNÍCH A NESTÁTNÍCH INSTITUCÍ K PROBLEMATICE BEZDOMOVSTVÍ A JAKÉ JE LEGISLATIVNÍ ZABEZPEČENÍ BEZDOMOVSTVÍ V SYSTÉMU ČESKÉ SOCIÁLNÍ POLITIKY A V ZAHRANIČÍ) ?

1. JAKÝ JE POSTOJ STÁTNÍCH A NESTÁTNÍCH INSTITUCÍ K PROBLEMATICE BEZDOMOVSTVÍ ?

POSTOJ STÁTU A JEHO INSTITUCÍ K BEZDOMOVSTVÍ V ČR

- Česká republika nemá ani jedinou instituci, ani jedno oddělení Ministerstva práce a sociálních věcí či jiného ministerstva, které by se problémem bezdomovství zabývalo.
- Neexistuje komplexní plán, jak se s tímto problémem vypořádat.
- MPSV sice přispívá svými dotacemi na azylové domy a jiné ubytovny pro bezdomovce (převážně provozované křesťanskými organizacemi), ale tyto dotace zdaleka nezabezpečují jejich provoz.
- Města se problémem bezdomovců příliš nezabývají. Pouze třetina měst provozuje levnou ubytovnu pro bezdomovce a podobné případy, a to ještě většinou s velmi nízkou kapacitou (pod 25 lůžek). Přesto ve větších obcích obvykle fungují tzv. Městská centra sociálních služeb a prevence, která sdružují obecní i soukromé neziskové organizace, jež mimo poskytování základních potřeb zajišťují ubytování osobám v bytové tísni. Jejich nabídka obvykle zahrnuje celou škálu služeb: poradenství a pomoc, asistenci při hledání nového ubytování, denní centra (komunitní centra), noclehárny, azylové domy, „domy na půli cesty“ apod. (Lux et al., 2003)
- Azylové domy a ubytovny pro bezdomovce v České republice provozují převážně charitativní organizace (Armáda spásy, Naděje, Sestry matky Terezy...). Nicméně tato pomoc se nedostává zdaleka všem bezdomovcům.
- Bezdomovcům pomáhá také pouliční časopis Nový prostor (původně Patron), který od konce roku 1999 vydává občanské sdružení Nový prostor. Od února 2001 vychází druhý pouliční časopis, Patro (vydává občanské sdružení Mezipatro). Nový prostor stojí 25 Kč, Patro 19,90 Kč a polovina peněz z každého čísla zůstává prodeji.

Organizace zabývající se problematikou bezdomovectví v ČR

Viz Lux et al, (2003)

Postoj neziskových organizací k bezdomovství (case Armády spásy) - základní fáze poskytovaných služeb bezdomovcům

Viz Obadalová (2001)

2. JAKÉ JE LEGISLATIVNÍ ZABEZPEČENÍ BEZDOMOVSTVÍ V SYSTÉMU ČESKÉ SOCIÁLNÍ POLITIKY ?

**Oblasti lidského života kryté systémem sociální politiky jako sféry narušené
při bezdomovství**

1. Zdravotní péče

- Zákon č. 20/1966Sb. – §9 – právo na poskytování zdravotní péče volbu lékaře

2. Sociální zabezpečení

- Č.100/1988Sb, § 90, 91 – zaručení péče pro občany otrnující zvláštní pomoc a pro občany společensky nepřizpůsobivé
- Podmínky pro posuzování potřebnosti viz Zákon o sociální potřebnosti č. 482/1991 Sb., § 8a, ods1
- Nároky a práva v sociální oblasti jsou spojené s trvalým bydlištěm, tj. dle zákona o hlášení a evidenci pobytu občanů č. 132/1982Sb., §4, odst1

3. Bydlení

- Právo na bydlení není explicitně stanoveno ústavou ani zákonem
- Státní opatření na podporu bydlení je zacílena ve formě příspěvků obcím a obecním úřadům, vlastníkům domů, stavebníkům, příspěvky podporující výstavbu a udržování bytového fondu a kvalitu bydlení
- Příspěvek na bydlení je pro B obtížně dosažitelný – je nutné mít trvalé bydliště, stálé zaměstnání či registraci na úp, osobní doklady, placení nájemného v přecházejícím období aj.

- Řešení problému lidí žijících obtížných životních podmínkách je řešeno financování azylových domů, holobytů či jiných ubytovacích zařízení obcemi či státem – obyvatel těchto domů přesto zůstává bezdomovcem

4. Zaměstnanost

- registrace na úp, podpora zřizování chráněných pracovišť a CHD, VPP
- problém s neregistrovanými nezaměstnaným

5. Chudoba/nouze

- = nedosahování ŽM - pokles adaptability s věkem, nedostatečným vzděláním, fyzickým a duševním postižením či chorobou
- přispívá osamělost a anonymita města
- a. hmotná nouze (příjem pod ŽM) vs. b. sociální nouze (neschopnost upokojit své životní potřeby z jiných důvodů než z důvodu příjmu) vs. c. Morální nouze (p.25) jako sociální situace člověka, kdy uspokojuje své základní životní potřeby nedůstojným způsobem, např. konzumací zbytků a odpadků nebo drobnou kriminalitou
- je spojeno se d. společenským vyloučení/sociální exkluzí, které se projevuje u osob zdravotně či společensky handicapovaných, přičemž extrémním projevem společenského vyloučení je bezdomovectví

7. Řešení pomocí občanských iniciativ

- je možné vzniknout na základě zákona č.83/1990SB., činnost nadací je upravena občanským zákoníkem č. 40/1963Sb.
- Roviny a formy pomoci os: - svépomoc a vzájemná pomoč členů/Sdružení občanů se ZP – solidarita mezi rodinami – církevní nebo občanská dobročinnost – nepřímá nadační pooc
- Doplnují úlohu státu a obcí, výhodou je dobročinnost

Přetrvávající problémy při řešení bezdomovectví v ČR (Obadalová, 2001)

- největším problémem je neexistence odstupňovaného bydlení - pokud je osoba z jakéhokoliv důvodu vyloučena z normálního bydlení a nedisponuje dostatečnými finančními prostředky k úhradě ubytovny nebo hotelu, ocitá se prakticky okamžitě na ulici.

- Azylová zařízení mohou poskytnout pouze nocleh a možnosti uspokojení základních potřeb jako je strava, hygiena, ošacení a základní lékařská péče.
- Přístup k sociálním nájemným bytům, které by mohly poskytnout obce, je téměř nulový (obce často váží ochotu takový byt poskytnout na podmínku trvalého bydliště v lokalitě)

JAK LZE BOJOVAT PROTI BEZDOMOVSTVÍ?

Obecně lze rozlišit následující preventivní strategie

- krátkodobé – poradenství, nouzové ubytování, zdravotní péče
- dlouhodobé – bydlení, zaměstnanost, pracovní výcvik, vzdělávání